

วันนริศ

นิทรรศการภาพถ่ายผลงานสถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

โดย ๕ ศิลปินชั้นนำ สุรัตน์ โอสธานุเคราะห์ นภดล โชตะสิริ นพดล ขาวสำอางค์ นิตกร กรัยวิเชียร ดาว วาสิกศิริ

Rama IX Art Museum Foundation

Rama IX Art Museum Foundation

ภาพปก :
สุรัตน์ ไสถานุเคราะห์ “Untitled No. 5”
ภาพถ่าย ขาว-ดำ, กล้องรูเข็ม, ฟิล์ม Polaroid Polapan 665 pn
46 x 55.3 ซม.

วันนริศ

ประจำปี ๒๕๕๖

ไหว้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
Rama IX Art Museum Foundation

วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๖

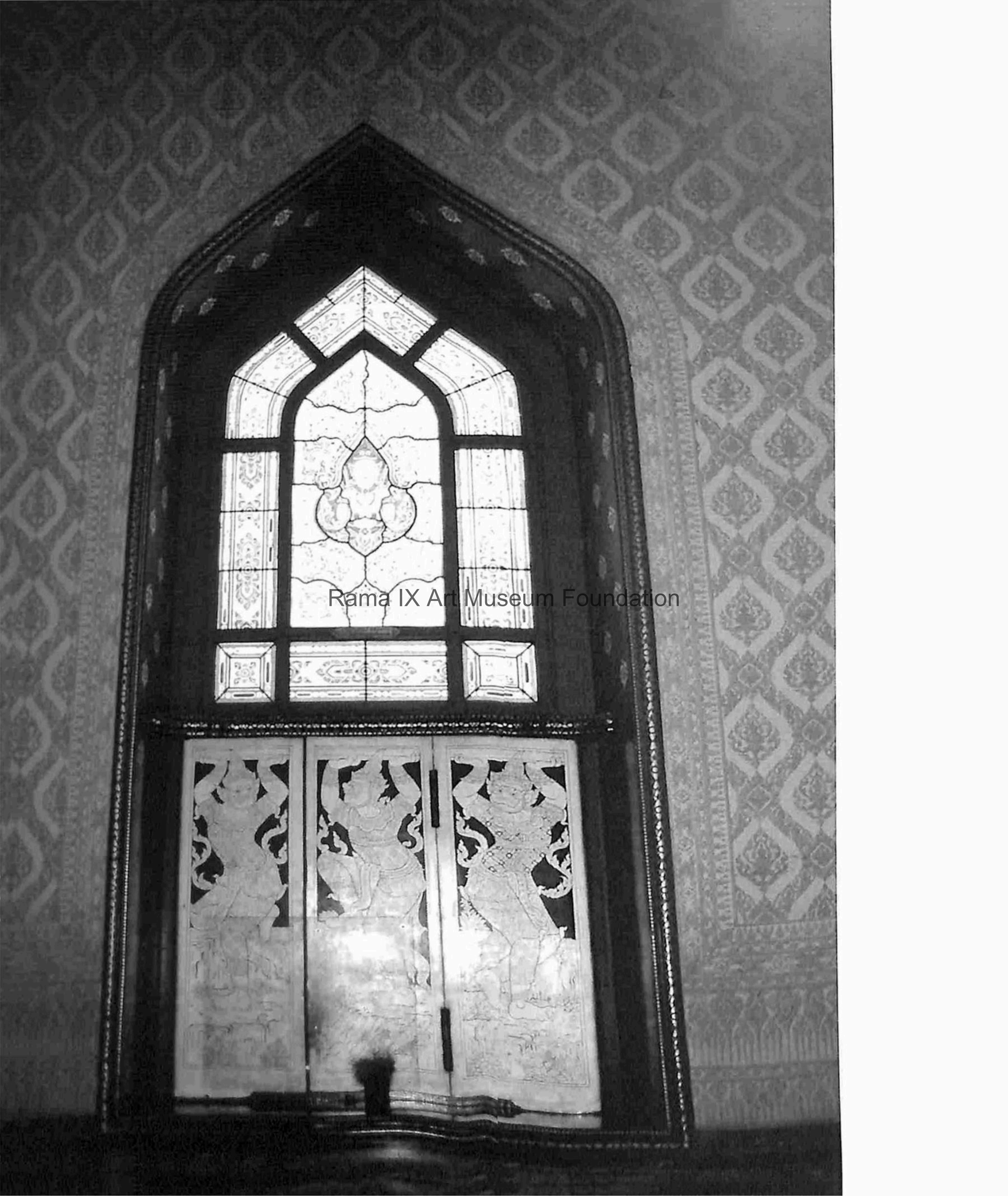
มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

นิทรรศการภาพถ่ายผลงานสถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

โดย ๕ ศิลปินชั้นนำ

ระหว่างวันที่ ๒๕ เมษายน - ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๖

ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

Rama IX Art Museum Foundation

สารอธิการบดี

ในการจัดนิทรรศการงาน “วันนริศ” ประจำปี ๒๕๕๖ นี้ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เลือกเน้นถึงผลงานฝีพระหัตถ์ด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งได้รับการยกย่องว่า เป็นการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงประยุกต์ ที่สามารถผสมผสานความวิจิตรบรรจงตามลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยเข้ากับความสะดวกตามลักษณะของสถาปัตยกรรมตะวันตกได้อย่างลงตัวและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพระองค์ ที่น่าทึ่งอย่างยิ่งคือ เมื่อได้ศึกษาพระประวัติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์แล้ว จะพบว่าความรู้เกี่ยวกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ทั้งในแนวสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมตะวันตกของพระองค์นั้น เกิดขึ้นจากการที่ได้ทรงศึกษาค้นคว้าด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถด้านการช่างที่ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้

การจัดแสดงนิทรรศการภาพถ่ายผลงานสถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจาก ๕ ศิลปินนักถ่ายภาพชั้นนำของไทย ซึ่งได้แก่ คุณสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ คุณนภดล โชติะสิริ คุณนพดล ขาวลาอย่างดี คุณนิติกร กรัยวิเชียร และคุณดาว วาสิกศิริ มหาวิทยาลัยศิลปากรจึงใคร่ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

(อาจารย์พุทธ วีระประเสริฐ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

สารบัญ

- สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	๖
- สถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	๘
- นิทรรศการภาพถ่ายผลงานสถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ โดย ๕ ศิลปินชั้นนำ	๓๕
- ประวัติและแนวความคิดของศิลปิน	๕๗
- คณะกรรมการดำเนินงานจัดงานวันนริศ	๖๔
- กำหนดการจัดงานวันนริศ Rama IX Art Museum Foundation	๖๗

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ประเวศ ลิมปรังษี

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (สถาปัตยกรรม) ประจำปี ๒๕๓๒

พอล่าวถึงพระนามของพระองค์ท่าน ทุกคนก็รู้จักในนามความเป็นช่างที่ลือชื่อในแผ่นดินสยามหรือของประเทศไทย ตลอดจนองค์การต่างประเทศรู้จักในนามบุคคลสำคัญของโลกอีกด้วย

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นช่างไทยที่เชี่ยวชาญด้านศิลปไทยทุกๆ สาขา เช่น สถาปัตยกรรมศิลป์ จิตรกรรมศิลป์ วิจิตรศิลป์ ประติมากรรมศิลป์ วรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ หัตถศิลป์ ท่านมีความรอบรู้ในศิลปะทุกๆ ด้าน หรือทุกๆ สาขาของช่างไทย และปฏิบัติได้อย่างเป็นเลิศ ใช้ความรู้ ความคิดตามปรัชญาของพระองค์ท่านเองทั้งสิ้น จึงเป็นแบบที่ไม่ซ้ำแนวของผู้ใด ศิษย์เอกของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ คือ พระพรหมพิจิตร พระพรหมพิจิตรชมอาจารย์ของท่านว่า “เป็นผู้รู้ในศาสตร์ศิลปะอย่างกว้างขวาง พระพรหมพิจิตรเดินตามแนวสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้มา ศึกษาสืบทอดจากท่านอาจารย์พระพรหมพิจิตร ท่านเล่าถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ให้ฟังอยู่เนืองๆ พอสรุปเป็นเรื่องราว ในด้านช่างที่พระพรหมพิจิตรถือปฏิบัติตามครูในรัชฎาครั้งนี้ คือ

งานที่ทำมาแล้วไม่ทำซ้ำอีก การศึกษาแบบอย่างคือ เหมือนกับเรากินแบบเข้าไปแล้ว อย่ากินแล้วคาย ให้ย่อยตกเป็นเนื้อ จึงจะลือชื่อ หากคายออกมาคนก็รู้ว่าเรากินอะไรเข้าไป คือหมายถึงลอกแบบเขาก็ดูไม่เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น หากไม่ให้หลงก็ต้องดูอย่างในบ้านของเรา หากเขาไม่ใช่เรา เราก็ไม่มีโอกาสแสดงฝีมือ ท่านไม่ปฏิเสธในงานที่ให้ทำ คือขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ ตั้งแต่แหวน เหริยญตรา ถึงขนาดโบสถ์ วิหาร หรือทำอาคารทั้งวัด เช่น แหวนรัชกาลที่ ๗ หัวสามศร และวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นต้น คือต้องมีคุณค่าอย่างลึกซึ้งทุกชิ้นของงานที่ทรงปฏิบัติ

ท่านอาจารย์พระพรหมพิจิตรเล่าให้ฟังอีกว่าเมื่อพบครูของท่านทรงงานชนิดใด ท่านต้องศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบ และให้รอบรู้ในเรื่องนั้น และให้ถึงในปรัชญาของธรรมชาติ ของที่แขวนอยู่ในสิ่งนั้น หรือใน

เรื่องนั้น เพื่อนำมาใช้ผูกแบบให้เกิดสื่อที่มองเห็นได้และมีความรู้สึกอย่างประหลาดทางจิตที่เป็นจริงในธรรมชาติของสิ่งนั้นอย่างบริสุทธิ์ ในแบบที่ทรงสร้างขึ้นนั้น อีกอย่างหนึ่งเรื่องของเส้น องค์ประกอบของการผูกแบบยังแสดงความรู้สึกได้อย่างปรากฏเปรี๊ยะ ทุกชิ้นที่ทรงปฏิบัติ คือ เส้นที่แสดงองค์ประกอบว่ามีชีวิตและเส้นที่แสดงองค์ประกอบไม่มีชีวิต เรียกเส้นเป็นเส้นตายได้ และยิ่งไปกว่านั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณยังแสดงเส้นเป็นสื่อให้เห็นองค์ประกอบของเส้นเป็นฝ่ายธรรมและเป็นฝ่ายอธรรม ให้ความรู้สึกได้เป็นอย่างดี การผูกแบบของแต่ละชิ้นหรือแต่ละเรื่องแสดงออกตามเนื้อเรื่องที่ทรงผูกแบบเขียนขึ้น สรุปว่างานช่างของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ใครได้พบเห็นตื่นตาตื่นใจ มีความสุขไปทั่วทุกชนชั้น ไม่ว่าพระองค์ท่านจะปฏิบัติงานใด พระพรหมพิจิตรท่านรักและบูชาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ ท่านติดหนึบพระนามย่อด้วยทองคำลู่ไปรุ่ง ท่านติดกระเป๋าน้ำร้อนไว้ไม่ขาดแม้แต่วันเดียว การเล่าครั้งสุดท้ายที่ท่านประทับใจในชีวิตท่านด้วยเสียงเครืออย่างตื่นเต้นสูงสุด คือ เมื่อท่านอาจารย์พระพรหมพิจิตรป่วยไม่มาทำงาน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทราบเสด็จไปเยี่ยมถึงบ้าน สมัยพระพรหมพิจิตรอยู่บ้านตึกดินแถวเสาชิงช้า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณมุดมั่งเข้าไปดูอาการถามไถ่การป่วย ท่านพระพรหมพิจิตรเหมือนได้ยาวิเศษสมานใจให้หายป่วย และสนองคุณด้วยงานแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณด้วยชีวิต และเมื่อสิ้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณและสิ้นรัชกาลที่ ๘ ท่านได้ออกแบบพระเมรุรัชกาลที่ ๘ และตามด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ พระยานริศรานุวัดติวงศ์ ด้วย ถวายพระเพลิงวาระเดียวกัน ท่านก็กล่าวว่า กษัตริย์สิ้นครุเหมือนกับสิ้นศิลปะของชาติระดับสูงบริสุทธิ์ไป เมื่อกระผมไปเยี่ยมพระพรหมพิจิตรครั้งสุดท้ายเหมือนท่านรอจะพบกระผม ณ บ้านของท่านประมาณเวลา ๖ โมงเย็น ท่านก็สอนกระผม ทุกเรื่องที่ท่านมองตัวกระผมและล่วงรู้ถึงส่วนลึกของกระผมหลายอย่างสุดที่จะพรรณนาตามแนวของครูและศิษย์ของผู้สืบสายวิชาและงาน เมื่อผมขอลากลับคืนนั้นทั้งไว้แต่ความทรงจำเรื่องของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณและพระอาจารย์ที่ได้สืบทอดมายังกระผมอย่างท่านอาจารย์มีต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สืบไป

สถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

สถาปัตยกรรมถาวร

๑. ศาสนสถาน

พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยโบราณมีพระราชปณิธานอันแรงกล้าในการทำนุบำรุงพระศาสนา แม้จะมีการโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดวาอารามมากแล้วในอดีตก็ตาม พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ก็จำเป็นต้องโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดประจำพระองค์ขึ้น พร้อมกับปฏิสังขรณ์ในส่วนที่ปรักหักพังต่างๆ สำหรับสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์แล้ว ทรงสนองพระทัยในการสถาปนาวัด ๓ วัด ใน ๓ สมัย อันได้แก่

๑.๑ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม : วัดเบญจมบพิตรฯ เป็นพระอารามเอก ชั้นราชวรวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนนครปฐม (ถนนอก) ติดกับคลองเปรมประชากรด้านตะวันตก ตำบลดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

วัดนี้เดิมเป็นวัดเล็กๆ ของราษฎร ซึ่งไม่ทราบว่าจะสร้างในสมัยใด แต่พบว่าขนานนามกันว่า “วัดแหลม” เพราะอยู่ปลายแหลมที่สานต่อกับทุ่งนาสมัยนั้น และชื่อว่า “วัดไทรทอง” เพราะภายในวัดมีต้นไทรทอง

สถาปัตยกรรมที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงออกแบบสนองพระบรมราชโองการมีดังต่อไปนี้

๑.๑.๑ พระอุโบสถ : สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงร่างแบบทูลเกล้าถวายฯ ตามพระราชดำริที่จะทรงสร้างพระอุโบสถให้ประดิษฐานงามและมั่นคงถาวร แบบที่ทูลเกล้าฯ ถวายนี้เป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงโปรดเกล้าฯ กำหนดให้วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นพระฤกษ์กระทำรากพระอุโบสถ

* จากหนังสือสถาปัตยกรรมฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. มาณพ อิศรเดช จัดทำโดยกรมศิลปากร, พ.ศ. ๒๕๒๘